Stadskerk Nijmegen (OCP), 28 augustus 2022, 11e zondag van de zomer
voorganger: ds. Pieter Endedijk (PKN)

[1e lezing: Deuteronomium 24,17-22] (Nieuwe Bijbelvertaling)
17 U moet de rechten van vreemdelingen en wezen eerbiedigen; van weduwen mag u het
overkleed niet in pand nemen. 18 Bedenk dat u zelf slaaf bent geweest in Egypte totdat de
HEER, uw God, u heeft bevrijd. Daarom gebied ik u zo te handelen.
19 Wanneer u bij de graanoogst op de akker een schoof vergeet, mag u niet teruggaan om
die op te halen. Laat hem achter voor de vreemdelingen, weduwen en wezen. De HEER, uw
God, zal u erom zegenen in alles wat u onderneemt. 20 En wanneer u bij de olijvenoogst
tegen de takken slaat, mag u achteraf niet nagaan of u wel alles hebt. De rest is voor de
vreemdelingen, weduwen en wezen. 21 En wanneer u bij de wijnoogst druiven plukt, mag u
niet alles nog eens nalopen. De rest is voor de vreemdelingen, weduwen en wezen. 22
Bedenk dat u zelf slaaf bent geweest in Egypte. Daarom gebied ik u zo te handelen.

[Evangelie: Lucas 14,1-11] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 Toen hij op sabbat naar het huis van een vooraanstaande farizeeër ging, waar hij voor een
maaltijd was uitgenodigd, hielden ze hem in het oog. 2 Er was daar iemand met waterzucht.
3 Jezus vroeg aan de wetgeleerden en de farizeeën: ‘Is het toegestaan hem op sabbat te
genezen of niet?’ 4 Maar ze zwegen. Hij pakte de man bij de hand, genas hem en stuurde
hem weg. 5 En tegen de farizeeën en wetgeleerden zei hij: ‘Als uw zoon of uw os in een put
valt, dan haalt u hem er toch meteen uit, ook al is het sabbat?’ 6 En daarop hadden ze geen
antwoord.
7 Hij vertelde de genodigden een gelijkenis, want hij had gezien hoe ze de ereplaatsen voor
zichzelf kozen. Hij zei tegen hen: 8 ‘Wanneer u door iemand wordt uitgenodigd voor een
bruiloft, kies dan niet de ereplaats, want misschien is er wel iemand uitgenodigd die
voornamer is dan u, 9 en dan moet uw gastheer tegen u zeggen: “Sta uw plaats aan hem af.”
Dan zult u beschaamd de minste plaats moeten innemen. 10 Als u wordt uitgenodigd, kies
dan de minste plaats, zodat uw gastheer tegen u zal zeggen: “Kom toch dichterbij!” Dan
wordt u eer betoond ten overstaan van iedereen die samen met u aan tafel aanligt. 11 Want
wie zichzelf verhoogt zal vernederd worden, en wie zichzelf vernedert zal verhoogd worden.’

[overweging:]
Gemeente van Christus,

Een oude rabbijn vroeg eens aan zijn leerlingen hoe je het moment kunt bepalen waarop de nacht ten einde is en de dag begint. ‘Is dat het moment waarop je een schaap van een hond kunt onderscheiden?’ vroeg een van de leerlingen. ‘Nee,’ zei de rabbi. ‘Is het, als je van verre een dadelboom van een vijgenboom kunt onderscheiden?’ vroeg een ander. ‘Nee,’ zei de rabbi weer. ‘Maar wanneer dan?’ vroegen de leerlingen. Toen antwoordde de rabbi:

‘Wanneer je in het gezicht van een mens kunt kijken en je daarin je broer of je zuster ziet, dan is de nacht echt voorbij.’

Het is nacht in onze wereld.
Oorlogsgeweld vernietigt dorpen en steden.
Mensen lijden honger door de droogte.
De aarde wordt aangetast door menselijke behoeften en overconsumptie.
Velen vluchten noodgedwongen, laten huis en haard achter en zoeken een goed heenkomen in andere landen.
Zij kloppen op de deur, zoeken onderdak, bescherming, een maaltijd.
Sluiten wij onze deur? Sluiten wij onze grenzen?
Dan kunnen wij niet in het gelaat van een ander kijken, onze broeder en zuster herkennen en blijft het nacht.

De lezingen van deze zondag zijn niet gekozen bij de actualiteit. Ze worden ons in de regelmaat van een ordentelijke Bijbellezing aangereikt. De teksten dagen ons uit ons daarmee te verstaan.
Het gaat dan niet aan om die teksten terzijde te leggen omdat deze uit een andere cultuur, uit een andere tijd komen en zeggen dat de Bijbel niet meer past in een moderne economie, gebaseerd op een neo-liberaal denken. Steeds opnieuw moeten wij zoeken naar wat blijvend is, wat de principiële gedachte is die een tekst verwoordt, met die tekst in gesprek gaan en zoeken wat die woorden voor ons betekenen.

Deze teksten schuren en wie de eerste lezing hoort, kan niet om de actualiteit heen. Hoe gaan wij om met vreemdelingen, dus asielzoekers. Hoe gaan wij om met onze aarde?

Wie is een vreemdeling? In de Thora is dat iemand van een ander land en een andere ethniciteit, met een andere taal en andere religie die te midden van de Israëlieten woonde en werkte, een ‘statushouder’ dus.
De vreemdeling wordt in één adem genoemd met weduwen en wezen, mensen die niet in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien, afhankelijk zijn van de barmhartigheid van anderen.
Ook in andere culturen in die tijd verdienden de arme, de weduwe en de wees bescherming, maar dáár was de vreemdeling vogelvrij, rechteloos, onzeker van zijn leven, onzeker van zijn vrijheid.
Maar in Israël had de vreemdeling een andere positie. De Thora maant om hen extra bescherming te bieden. De vreemdeling wordt ten opzichte van de arme, weduwe en wees het vaakst genoemd, en niet alleen dat, de vreemdeling wordt ook steeds als eerste genoemd, gaat voorop in de sociale wetgeving in Israël.

Zo ook in het gedeelte dat wij hoorden, een gedeelte van de oogstwetten. Deze tekst bepaalt dat men tijdens de oogst de randen (of hoeken) van het veld ongemoeid moet laten en dat vergeten graan achtergelaten moet worden opdat de 'arme en de vreemdeling' ervan kunnen eten. Die mochten dan achter de maaiers aan de overgebleven graanhalmen en de gevallen graankorrels bijeensprokkelen.
Een mooi voorbeeld van de toepassing van deze oogstwet is het verhaal van Ruth, die op het veld van Boaz die deze oogstwet toepast: een vergeten schoof expres laten liggen voor de vreemdeling.
Je zou kunnen zeggen dat de oogstwetten in de Thora de eerste voedselbanken in de wereld zijn. Voedselbanken *avant la lettre*.

Waarom legt de Thora zo'n nadruk op het ruimhartig zijn voor de vreemdeling bij de oogst? De achtergrond is de gedachte dat de aarde niet van ons is, maar toebehoort, eigendom is van de Eeuwige.
Zoals Psalm 24 begint:

> Van de Heer is de aarde en alles wat daar leeft,
> de Heer en wie haar bewonen.

Ieder mens komt de aarde toe, niet als bezit, maar om te kunnen leven en alles wat de aarde opbrengt te delen.
De aarde mag niet uitgebuit worden, niet overvraagd worden, ook de volgende generaties moeten er kunnen leven. Het is een grondgedachte die ons in deze tijd van stikstofcrisis aan het denken moet zetten.
In de joodse geschriften wordt een evenwicht gezocht tussen recht doen aan kwetsbare groepen en ook zelf wat overhouden om je familie en zij die voor je werken te voeden.

Dat wij het in ons deel van de wereld, in ons land, ondanks inflatie, stijgende prijzen, nog relatief goed hebben – dat zal voor de meesten van ons gelden – is niet je eigen verdienste. De Eeuwige is de eerste eigenaar van alles wat wij bezitten, zo houdt de Thora ons voor. Dat is voor ons allen schurend en confronterend.
De aarde is van de Heer, daarom mag geen mens een ander als vreemdeling beschouwen en afwijzen.
Je bent zelf slaaf geweest, de Heer heeft je bevrijd. Daarom moet ook jij bevrijdend zijn voor anderen.
Dat mensen families vormen, in de tijd van Israël in clans samenwonen, nu zouden wij zeggen in sociale netwerken, is om elkaar te helpen, te beschermen, niet om een ander uit te sluiten. Die mag van die beschermende zorg niet de dupe worden. Noaberschap is een mooi principe, maar als het mensen uitsluit omdat zij in jouw ogen vreemdeling zijn, gaat het tegen het principe van zorg om een ander in.

'Wanneer je in het gezicht van een mens kunt kijken en je daarin je broer of je zuster herkent, dan is de nacht echt voorbij.'

Hoe verhoud ik mij tot de ander die minder geluk heeft, minder gezien wordt?
Neem ik de eerste plaats in, of laat ik een ander voorgaan?

Ook het evangelie bepaalt ons bij de vraag hoe wij ons tot elkaar verhouden. Het evangelie lijkt ook te zeggen: wie niet bescheiden is, krijgt het deksel op zijn neus!

Als we goed luisteren naar de woorden van Jezus, dan is bescheidenheid niet jezelf wegcijferen. Dan zet je jezelf buitenspel. Het gaat er juist om jezelf in het spel te brengen. Jezus verbindt bescheidenheid aan grootmoedigheid, door op een ander gericht te zijn. Wie bescheiden is, maakt ruimte, ruimte voor wie niet in tel zijn. Wie bescheiden is, zorgt dat eenieder gelijkwaardig meedoet in het spel. Wie buitenspel staat, kan dat niet doen.

De maaltijd waarover in het Bijbelgedeelte sprake is, is een sabbatsmaal. Op de sabbat wordt gevierd hoe de schepping en de mens bedoeld zijn. Op de sabbat wordt gevierd dat je als bevrijde mensen mag leven, maar ook dat anderen als bevrijde mensen mogen leven. De sabbat is een voorproefje van de messiaanse tijd, van Gods toekomst. Een sabbatsmaal is geen 'zakendiner', maar een belangeloze feestelijke maaltijd. Mensen mogen juist op deze dag gul zijn voor elkaar, in aandacht, wat men een ander geeft, omdat God de aarde voedsel geeft. Op sabbat overheerst de belangeloosheid. Jezus wijst de gastheer daarop: belangeloosheid en gulheid zodat aan eenieder recht gedaan mag worden. Daarin geschiedt van Godswege recht aan mensen.

Aan een ware maaltijd die in het teken staat van het koninkrijk van God zit een bont gezelschap. Niks gelijkgezinden. Allemaal mensen van verschillende pluimage.

Gastvrijheid is dat je gul bent in een ander een plaats te gunnen, maar jezelf niet wegcijfert. Je blaast niet hoog van de toren, maar gunt een ander ook een plaats. Belangen spelen geen rol.

De apostel schrijft in de brief aan de Hebreeën (13,1), in het gedeelte voor deze zondag aangewezen, een briljante zin:
'Houd de onderlinge liefde in stand en houd de gastvrijheid in ere, want zo hebben sommigen zonder het te weten engelen ontvangen.'
In onze liturgie lezen we nooit het epistel. Dat is jammer, want zo blijven veel mooie gedachten ongehoord. Maar dit terzijde.

Met een maaltijd wordt de sabbat gevierd. Een ware sabbatsmaal staat in het teken van de gulheid van God, Hij schenkt ons deze aarde met al zijn goedheid. Geen betere dag dan deze voor Jezus om een zieke te genezen.

Het is ook de belangeloosheid van God: je hebt er deel aan, niet door wat je bent, maar omdat je mens mag zijn.
De sabbatsmaal is een voorproefje van Gods toekomst, dat is niet iets wat in tijd ver weg ligt, nee het is wat ieder mens toekomt. De sabbat gedenken is een feestelijk en indringend gebeuren. Het kan alleen tot zegen van de Schepper en de mensen geschieden in de geest van bescheidenheid, belangeloosheid, gastvrijheid en gulheid. Dan geschiedt er recht aan mensen en daarin vindt God zijn eer.

Ook als wij de Maaltijd van de Heer vieren, vraagt dat respectvolle omgang met elkaar, rekening houdend met elkaar. Dat betekent dat je het met elkaar uithoudt, in de ander een godsgeschenk herkent. Wie weet staat er een engel naast je, ik bedoel een engel van een man, een engel van een vrouw.

Dan zie je in het licht van deze eerste dag de ander van aangezicht tot aangezicht, herken je in de andere een broeder, een zuster, in het besef dat laatsten eersten worden, dat wie nakomt vooropgaat in het koninkrijk van God.

Pieter Endedijk, endedijk@hetnet.nl